

Dėl kalbos archaikos ir inovacijų santykio (Zietelos lietuvių šnektos duomenimis)

DANGUOLĖ MIKULĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, Vilnius LT-10308

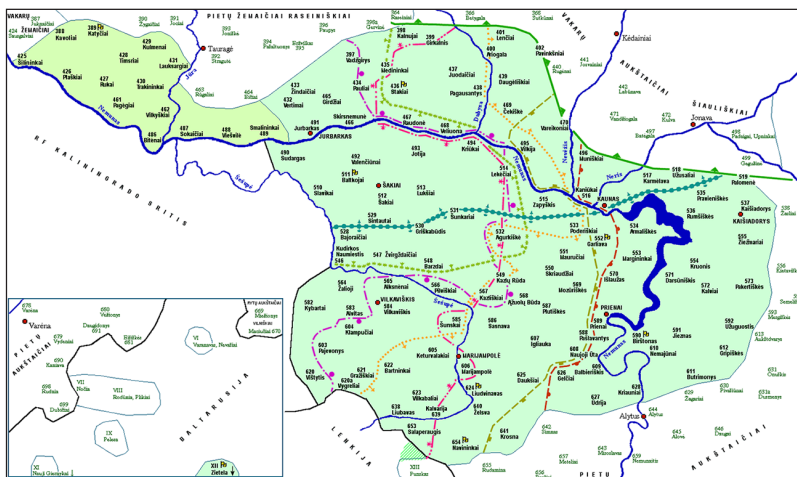
El. paštas: danguole.mikuleniene@lki.lt

Straipsnyje nagrinėjamas kalbos archaikos ir inovacijų santykis Zietelos lietuvių šnekte; smulkiau aptariami šiai šnektai buvę būdingi diftongų *ei* ir *ie* mišimo atvejai. Autorės nuomone, iš publikuotų tarminių tekstų matyti, kad šis fonetinis reiškinys buvęs kelių sluoksnių. Tai: 1) archajiškasis (pasizymintis baigtiniu žodžių, kuriuose jis galėjo vykti, sąrašu) ir 2) inovatyvusis (atsiradęs dėl ryškaus slavų kalbų poveikio). Pateikiami šių hipotezež grindžiantys argumentai.

Raktažodžiai: Zietelos šnektą, izofona, inovacija, substratas, baltų kalbos, slavų kalbos

IVADINĖS PASTABOS

Teritoriškai ir sinchroniškai Zietelos (dab. Baltarusija, Gardino srt., Djatlovo r.) šnektą prisiliejusi prie pietinių aukštaičių patarmių centrinės arealo dalies, nors tarminėmis ypatybėmis yra artimesnė vakarų aukštaičiams kauniškiams. Nuo jų (t. y. pietrytinės kauniškių dalies, vadinamojo priedzūkio) Zietela buvo nutolusi apie 180 km į pietryčius, todėl kalbiniuose žemėlapiuose ši vietovė neretai vaizduota tik žemėlapio priede, kuriame nors apatiniame jo kampe (žr. 1 pav.).

1 pav. Zietelos šnektą lietuvių tarmių žemėlapyje (fragmentas) (1)

- (1) Žemėlapis paimtas iš Lietuvių tarmių chrestomatijos [13, 36–37]. Žemėlapio sudarytojas Edmundas Trumpa.

Čia įsiterpusi ir pagrindinė *q, *ɸ siaurinio izofona, nulėmusi pietų aukštaičių atskirymą. Todėl Zietelos šnektos pagrindu nurodomas tas pats pamatas kaip ir pietų aukštaičiams – jotvingių (ar jų teritorinių gentainių – sūduvių, dainavių) substratas [30, 348; 34, 200–203] (2).

Zietelos lietuvių šnektos unikalumas kitų lietuvių tarmių atžvilgiu pastebėtas dar XIX a. pabaigoje, kai rinkdamas tarminę ir etnografinę medžiagą kelis kartus (1886, 1888, 1896) ten apsilankė Eduardas Volteris. XX a. pradžioje Zietelos šnektą tyrinėjo Janas Rozwadowskis (1901, 1903), po kelių dešimtmečių – Peeteris Arumaa (1930), Christianas Stangas (1930), Ernstas Fraenkėlis (1934) ir kiti žymūs to meto tyrėjai. Iš lietuvių kalbininkų pirmasis ten nuvyko Kazimieras Būga (1906), vėliau – Jurgis Gerulis (Georg Gerullis, 1929, 1930), Juozas Senkus (1955) ir kt. (plačiau žr. [30, 47–53]).

Bene labiausiai Zietelos šnektą išgarsino Aloyzas Vidugiris, tarminę medžiagą pradėjęs kaupti dar 1955–1956 m. ir kaupęs ją, kaip pats sako, beveik visą gyvenimą (iki 1985 m.), kol „buvo likęs bent vienas gyvas lietuviškai mokėjęs zieteliškis“ [30, 52]. Būtent jo dėka Zietelos lietuvių šnektą išliko kaip tautos istorijos ir kultūros paminklas, užfiksuotas šnektos žodynu [37], monografija [30] ir tarminių tekstų rinkiniu [35–36], išleistu kartu su garso įrašų ištraukomis kompaktinėje plokštelėje (3). Pastarosios publikacijos leidžia plačiau susipažinti su jau išnykusios unikališkos šnektos ypatybėmis, kurios iki šiol kalbininkų darbuose dažniausiai atspindėtos tik fragmentiškai – vienu kitu pavyzdžiu.

Šio straipsnio tikslas – išsamesnė vienods šiai šnektai būdingos fonetinės ypatybės – diftongų *ei* ir *ie* mišimo (pavyzdžiui, *sveikas* // *sviėkas*) – analizė. Tyrimo objektas – visi diftongų *ei* ir *ie* mišimo atvejai, pasitaikę 43 Zietelos šnektos atstovų kalboje: seniausias informantas buvo gimęs 1864 m., jauniausias – 1910 m. (daugiau žr. [35, 387–389; 36, 460–462]). Visi išlikę publikuotų tekstų garso įrašai saugomi Lietuvių kalbos instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus Tarmių archyve.

Apibendrinant analizės duomenis atsižvelgta tiek į morfonologinę tiriamų garsų aplinką, tiek į sociolingvistines informantų charakteristikas. Taigi analizė pagrįsta ne tik kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais, bet ir tam tikromis fenomenologinėmis nuostatomis.

ZIETELOS ŠNEKTOS IŠSKIRTINUMAS

Jau išnykusioje Zietelos lietuvių šnektose skiriami keli kalbiniai sluoksniai: 1) vakarinėms lietuvių tarmėms būdingas sluoksnis, atpažįstamas ir pietinėse (pietinių kauniškių ir dažnai prie jų buvusių Mažosios Lietuvos baltsermėgių) priskiriamose šnektose; 2) rytinėms tarmėms (t. y. rytų aukštaičiams) būdingos šnektos ypatybės.

Rytietiškosios ypatybės siejamos daugiau su istorinėmis šio krašto ypatybėmis – Lietuvos valstybės ir net kelių jos sostinių šiame krašte formavimusi, o vakarietiškas sluoksnis, kalbininkų nuomone, yra senesnis. Ypač akcentuojami tie atvejai, kurie leidžia zieteliškių šnektą gretinti su vakarų baltais: pavyzdžiui, jau minėtasis dvibalsių *ei* ir *ie* mišinys – *sveikas* // *svieikas*, priebalsio *z* tarimas vietoj *ž* – *zqsė*, *zqsīs* 'žąsis', *zvēris* 'žvėris', polinkis vengti afrikatų ir kt. [29, 127–137; 30, 81; 35, 27–29; 34, 200].

Jau išnykusios Zietelos šnektos santykį su dabartinėmis pietų ir vakarų aukštaičių tarmėmis vaizdžiai apibūdino A. Vidugiris, rėmėsis V. Toporovo [25, 13] metafora apie baltų ir

- (2) Kadangi Zietelos šnektą prieš išnykdamą turėjo pietų, rytų ir vakarų aukštaičių ypatybių, tai Kazimiero Garšvos nuomone, tikslingiausia būtų buvę ją priskirti pietų aukštaičių patarčiai [4, 232], nors tokiu atveju būtų ignoruojami esminiai skiriamieji dabartinės tarmių klasifikacijos požymiai.
- (3) Publikuoti visus garso įrašus nebuvo galimybių dėl palyginti prastos jų ir garso kokybės.

slavų kalbų (kaip tėvo ir sūnaus) santykį ir nurodęs, kad šių tarmių atžvilgiu Zietelos šnektą galima traktuoti ne tik kaip seserį, bet ir kaip motiną, nes ji yra tarsi sustojusi ir daugeliu atžvilgių atspindi XVI a. lietuvių kalbos raidos lygmenį [30, 349].

Taigi vaizduotėje piešiamą senovišką Zietelos šnektos vaizdą pirmiausia liudija archajiškosios morfologinės ar sintaksinės ypatybės – pavyzdžiui, išlaikyti visi keturi vietininkai: inesyvas (*draugėj* ‘šeimoje’), iliatyvas (*akiñ* ‘į akį’), adesyvas (*broliþ* ‘pas broli’), aliatyvas (*namópi* ‘namo, į namus’); tik senuosiuose Rytų Prūsijos lietuvių raštuose teaptinkamas atematinis būtojo laiko veiksmožodis *bít(i)*; prielinksniai *iz* ‘iš’, *iñ* ‘į’ ar *sà* ‘su’ ir atitinkami iš jų kilę priešdėliai *iz-* (*izãugti* ‘užaugti’), *in(t)-* (*intãusti* ‘jausti’), *sa-* (*saãugo* ‘suaugo’); kitoms tarmėms nebūdingos deminutyvinės daiktavardžių priesagos *-ýka* (*karovýka* ‘karvelė, karvytė’) ar *-útas* (*kiškútas* ‘kiškutis’)...

O tradiciškai archaizmais laikomiems kai kuriems fonetiniams pakitimams, – tokie kaip, pavyzdžiui, dvibalsių *ei* ir *ie* mišimas (*sveikas* // *sviẽkas*), – reikia kur kas išsamesnio tyrimo.

Morfonologinė duomenų analizė. Iš nurodytame šaltinyje publikuotų tekstų matyti, kad zieteliškiams šis fonetinis kitimas buvo būdingas: iš 43 A. Vidugirio apklaustų ir įrašytų tarmės pateikėjų daugiau nei trys ketvirtadaliai (32) bent po vieną kartą pavartojo žodį su tiriamuoju reiškiniu.

Pastebėta trejopa šio pokyčio realizacija.

1. Dažniausiai su įvykusia *ie* < **ei* kaita buvo vartojamas būdvardis *sviẽkas*, *-à* < **sveikas*, *-à* ir atitinkamos jo formos (ar bendrašakniai žodžiai) (4), pgl.: *sv'iekas* ZtT I 52, *n'esv'iekas* ZtT I 63, *sv'ikãta* ‘sveikatą’ (5) ZtT I 91, *sv'ikà* ‘sveika’ ZtT I 104, *sv'ik'ẽst* ‘sveikiau’ ZtT I 149, *pr^(o)'n'esv'ikãtai* ZtT I 149, *n'esv'ieka* (*kap_ká.ršta*) ZtT I 149, *pasv'iek'it* ‘pasveikit’ ZtT I 177, *b'e_sv'ikãto.s* ZtT II 58, *s'v'ik'ãs'n'ẽ*. ZtT II 87 ir kt. (taip pat žr. [37, 645–646]).

2. Užfiksuota palyginti nemažai įvairių prieveiksmio *v(i)ẽkiai* < **veikiai* ir jo formų pavyzdžių, pgl.: *v'ek'ãũ*. ZtT I 98, 336, *v'ek'itk'ãũ*. ‘kuo greičiau’ ZtT I 118, *v'ik'ãũ*. ZtT II 32, 63, 68 (2x), ZtT II 122, ZtT II 140, ZtT II 141, ZtT II 154, *v'ik'ẽst* ‘greičiau’ ZtT II 78 ir kt. (taip pat žr. [37, 751, 768]).

3. Pastebėti vos keli žodžio *šievà* < **ševà* atvejai, pgl.: *š'ivàs* ZtT II 104, ZtT II 383, *š'ẽvà* ZtT II 104, *š'ivã* ZtT II 384, *an_š'ivũr* ZtT II 384 ir kt. (taip pat žr. [37, 660]).

Sprendžiant iš A. Vidugirio užrašymo, mažiausiai fonetinė raiška įvairuoja pirmosios grupės žodžiuose, o daugiausia variantiškumo prieveiksmio *v(i)ekiai* < **veikiai* žodžių grupėje. Tai tikriausiai dėl to, kad šio prieveiksmio šaknis čia likusi be kirčio. Nekirčiuotasis balsis (diftongoidas) greičiau linkęs kisti, ir jo kitimo skalė gana plati – **ei* > *ẽ* < *ie* < *ĩ* ir pan. (6).

Šioje sekoje kalbos istorijos specialistai nesunkiai įžiūrėtų pralietuviškojo **ei*, iš kurio radosi lietuvių *ie*, raidą [2, 105; 33, 77]. Ši kaita galėtų būti paremta Kazimiero Būgos aiškinimu, kad *ie* < **ei* pirmiausia atsirado kirčiuotoje pozicijoje, pgl.: *diẽvas* < **deĩvas*, bet *deivẽ* [2, 90]. Tai liudija ir Augusto Schleicherio Mažojoje Lietuvoje užrašyta forma *deivaitis* šalia *deivẽ* [21, 265]. Taigi Zietelos atvejai tarsi rodytų kitą, jau vėlesnį, to paties fonetinio reiškinio tarpinį: kai, nepaisant *ei* padėties kirčio atžvilgiu, tam tikruose žodžiuose šis diftongas apibendrintai verčiamas diftongoidu *ie* [30, 81].

- (4) Visi Zietelos tarmės pavyzdžiai šiame straipsnyje pateikiami ne tradicine rašyba, o transkribuoti: taip atspindimas gana tikslus ir balsių, ir priebalsių tarimas, plačiau žr. [30, 58–61; 35, 394–395].
- (5) Pakeltu ženkliuku žymimas neaiškiai girdimas garsas. Diftongoidas *ie* tariamas suvienbalsėjęs, girdimas kaip balsis *i* su *ie* atspalviu. Balsio ilgumą rodo taškelis dešinėje: jei balsis ilgas, jį žymi taškas viršuje, jei pusilgis – apačioje [30, 58–61; 35, 394–395].
- (6) Plačiau apie kirčio įtaką balsių kokybei žr. [14, 18, 251; 15, 178–182].

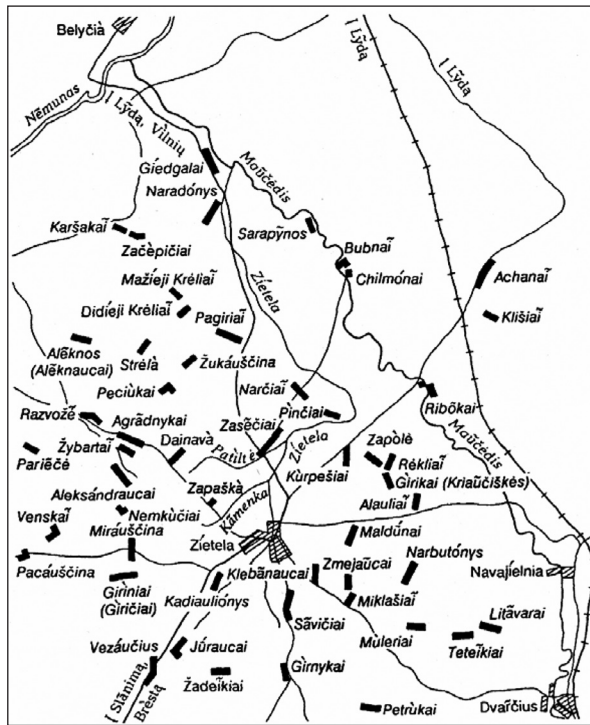
Suprantama, pavyzdžių sutapimas dar nereiškia, kad jie ir bus atsiradę tuo pačiu metu, tačiau ši paralelė su Rytų Prūsijos tarmėmis leidžia manyti, kad Zietelos lietuvių šnektos žodžiai su *ie* < **ei* kaita galėtų būti priskirti fonetiniams archaizmams. Tai pirmiausia pavirtina ir baigtinis tokių žodžių su *ie* < **ei* kaita sąrašas, ir gana skurdus aptartosios kaitos realizacijos laukas, – kaip matyti iš pavyzdžių, iš viso aptikta vos keliolika žodžių.

Palyginimui galima pridurti, kad žodžių, kuriuose buvo išlaikytas senasis pralietuviškasis priebalsis **z* > *ž*, sąrašas dar trumpesnis. Tai žodžio *zqsē*, *zqsis* 'žąsis' pavartojimo atvejai, plg.: gen. sg. *zas'ōs* ZtT I 164, *zārs'is* ZtT I 313, *zas'ē.s* ZtT I 367, nom. pl. *zārs'es* ZtT II 92, *zārs'u*. ZtT II 92 ir kt.

Kaip ir kaitos *ie* < **ei* atveju, šių žodžių, nors labai retai, yra užfiksuota ir su priebalsiu *ž*, plg. *žārs'u*. ZtT I 313 ir kt. (7)

Sociolingvistinė duomenų analizė. Kaip minėta, ištirta 43 Zietelos šnektos atstovų, kilusių iš aplinkinių Zietelos kaimų, kalba. Vienas pateikėjas buvo gimęs Odesoje.

Daugiausia jų – net 39 – gimę ir gyvenę Zasėčiuose, vos dvi pateikėjos iš Pagirių, tik viena iš Kūrpešių kaimo (žr. 2 pav.).

2 pav. Buvęs Zietelos lietuvių šnektos plotas (8)

- (7) Priešingos nuomonės laikosi K. Garšva [4, 225]: jo manymu, tai galėtų būti nesenas gudų kalbos palikimas. Tačiau tuomet reikėtų paaiškinti, iš kur tokių pat reliktų galėjo atsirasti ir su gudais tiesiogiai nesiribojančiose dabartinėse šnektose – pavyzdžiui, Degučių apylinkėse (šalia Žemaičių Naumiesčio), kur taip pat užrašyta priebalsių *s*, *z* ir *š*, *ž* mišimo pavyzdžių (*grazus*, *suplysus*) [13, 273].
- (8) Zietelos apylinkių žemėlapis perspausdinamas iš A. Vidugirio monografijos [30, 19].

Kituose aplinkiniuose kaimuose lietuvių kalba jau buvo sunykusi. Taigi, galima sakyti, XX a. antrojoje pusėje buvo užregistruoti tik trys dar išlikę lietuviški kaimai.

Pačių vietinių liudijimu, senoviškiau kalbėjo Pagirių kaimo gyventojai, nes būtent ten 1930 m. kalbinių duomenų užrašyti ėjo J. Gerulis ir Ch. Stangas (žr. 2 pav.). Taip pat plg. mokytojos Katrynos Žukelytės-Juodienės pasakojimą: *Kap bit Gerulis, jam kas tį pasakė, kad Pagiry kitioniška kalba* (ištrauka pateikiama netranskribuota; žr. [35, 312]) (9).

Tačiau A. Vidugirio užfiksuoti atvejai nerodo, kad *ie* < **ei* kitimas būtų kaip nors susijęs su informantų gyvenamąja (gimimo) vieta ar amžiumi (gimimo metais).

Štai seniausios Pagirių kaime gimusios pateikėjos Petronėlės Dicevičiūtės-Chaleckienės (g. 1864 m.) kalboje šalia vartotų *sv'iėkas* ZtT I 52, *n'esv'iėkas* ZtT I 63 daugiau užrašyta formų su *ei* (dažniausiai žymimas kaip *əi*): *sv'əi.kas* ZtT I 51, *sv'əikatà* ZtT I 60, acc. sg. *sv'əikārta* ZtT I 83, *sv'eik'ì* ZtT I 68, *n'esv'əik'ì* ZtT I 82 ir kt.

Tokia pat forma (*n'esvəikà* ZtT I 111) užfiksuota ir antrosios pagiriškės Marijos Dicevičiūtės-Vasiukevičienės (g. 1878 m.) pasakojime. Abi informantės kilusios iš tos pačios šeimos, su motina ir tarpusavy kalbėjusios lietuviškai, su tėvu – gudiškai. Brolis lietuviškai nekalbėjo. Abi seserys anksti pradėjo tarnauti pas svetimus: vyresnioji sesuo tarnavo Zieteloje, vėliau daugiau nei dešimtį metų – Vilniuje, jaunėlė – Arlynos dvare, vėliau gyveno Ribokuose. Ten lietuvių kalbą jau buvo kiek primiršusi [35, 46–47, 108].

Kurpešių kaimo atstovės Katrynos Žukelytės-Žukelienės (g. 1884 m.) kalboje taip pat užfiksuota dvejopų formų, plg. *n'esv'ikà* ZtT I 171, *pasv'iek'it* 'pasveikit', *sv'əik'ì* ZtT I 177 (10). Nors gimusi Zasečiuose, Katryna iš pradžių lietuviškai nemokėjo, tik vėliau išmokusi ir su vyru kalbėjusi lietuviškai. Kai vaikai pradėjo lankyti lenkišką mokyklą, namie jau bendravo gudiškai [35, 166].

Jeigu dar pridurtume zasetiškės Marijonos Dubakaitės-Burokienės (g. 1890 m.) pavartotą formą *sv'əikatà* ZtT II 66 šalia gerokai dažnesnių *s'v'iėkas* ZtT II 41, *sv'ik'as* ZtT II 41, *n'esv'ik'as* ZtT II 52, *b'e_sv'ikārto.s* ZtT II 58 (2x), *n'esv'ikà* ZtT II 59, *sv'ikà* ZtT II 65, *b'e_sv'ikārto.s* ZtT II 65, ZtT II 73; *v'ik'āū*. ZtT II 32, 63, ZtT II 68 (3x), *v'ik'ėst* ZtT II 78, tai ir būtų, ko gera, beveik visos nagrinėjamo dėsningumo išimtys. Tačiau jas, kaip ir ankstesnes, nesunku paaiškinti pačios Burokienės gyvenimo faktais. Pasak A. Vidugirio, informantė prieš Pirmąjį pasaulinį karą porą metų tarnavo Vilniuje, kur „teko bendrauti su lietuviais, todėl jos kalboje pasitaiko bendrinei kalbai artimų ypatybių“ [36, 15]. Šeimoje, kol buvo gyvi jos ir vyro tėvai, kalbėta lietuviškai, vėliau nustota, nes vaikai lankė lenkišką mokyklą.

- (9) Mokytoja Katryna Žukelytė-Juodienė pasakojo, kaip kalbininkai Pagiriuose bandė išklausti, kaip vadinama žąsis (ištrauka pateikiama netranskribuota):

Pas mum nesako žąsys, o žąsės, ir jokiū būdu neprisipažįsta [pateikėjas – aut. p.].

– *Kaip kadaise vadina?* [kalbininkai parodė į šakes – aut. p.]

– *Šakės.*

Aha, paėmiau šluotą [mokytoja parodė į šluotą].

– *Ražas.*

– *Tai dabar, – sakau, – kaip sako? <...>.*

Klausiu pas itus, gal kas turi pradžiamokslio knygg, kad man būtų, kad kur surasti (surasčiau – aut. p.) nupaišytą žąsį. Tai šitai tuoj surado.

– *Nu, sakau, – o kas čia eit* ['eina' – aut. p.]?

– *Ząsis.*

Tadaik Gerulis:

– *Gana, – sako, – nēr ko jau, gana* [33, 313].

- (10) Šios Zietelos šnektos atstovės kalboje užfiksuota tarminė lytis *lazà* ('lazda' [35, 176]).

Taigi *ie* // *ei* įvairavimas būdingesnis kitose vietovėse pagyvenusiems ir į Zietelos apylinkes gyventi vėliau grįžusiems tarmės atstovams. Tai patvirtina pas žmones Zieteloje, vėliau Vilniuje tarnavusios Elenos (Galinos) Karabelnykaitės (g. 1881 m.) ir Adolio Kaziulio (g. 1900 m. Zasečiuose) biografijos. Kariuomenėje tarnavęs prie Naujosios Vilnios, Kaziulis gyvenimo pabaigoje su vaikais gyveno Rygės priemiestyje [36, 30], plg. jo vienintelę formą *sv'əik'ì* ZtT II 306 šalia dažnesnių *n'esv'ĩko.s* ZtT II 321, *sv'ĩk'æ'sn'is* ZtT II 322 (2x), *n'esv'ĩk'ì* ZtT II 322, ZtT II 324, *n'esv'ĩk'æ'sn'is* ZtT II 323, *sv'ĩk'ì* ZtT II 324, ZtT II 344, *sv'ĩkas* ZtT II 324, *sv'ĩk'esn'ì* ZtT II 321, ZtT II 324; *v'ek'āu*. ZtT II 304, *v'ĩk'èst* ZtT II 364 ir kt.

Sprendžiant iš surinktos medžiagos, sėslųjų zasetiškių kalboje nuosekliai buvo vartojamos formos su *ie* (žr. lentelę).

Lentelė. Zietelos apylinkių (Zasečių kaimo) sėslųjų gyventojų *ie* < **ei* vartojimo atvejai

Vardas, pavardė	Gimimo metai	Pavyzdžiai
Stanislava Kaškaitė-Kaškienė	1866	<i>sv'ĩk'āta</i> ZtT I 91
Regina Dargevičiūtė	1876	<i>v'ek'āū</i> . ZtT I 98, <i>sv'ĩk'ā</i> ZtT I 104
Ieva Laurukevičiūtė	1880	<i>v'ek'itk'āū</i> . ZtT I 118, <i>v'ek'āū</i> . ZtT I 126
Juzefas Žukelis	1883	<i>sv'ĩk'èst</i> (<i>an_ kójū</i> .) ZtT I 149, <i>pr'ĩ</i> ^o <i>n'esv'ĩk'ātai</i> ZtT I 149, <i>n'esv'ĩeka</i> (<i>kap_ ká.ršta</i>) ZtT I 149, <i>n'esv'ĩka</i> ZtT I 152
Paulina Kaškaitė-Samuolinkienė	1886	<i>sv'ĩekas</i> ZtT I 211, <i>n'esv'ĩk'ā</i> ZtT I 212, 214 (2x)
Juzefa Žukelytė-Kaškienė	1890	<i>n'esv'ĩkas</i> ZtT I 279–280, ZtT I 280, <i>sv'ĩk'ā</i> ZtT I 280, <i>n'esv'ĩk'ā</i> ZtT I 280, <i>n'esv'ĩko.s</i> ZtT I 282, <i>n'esv'ĩkas</i> ZtT I 283
Lidva Žukelytė-Cigelienė	1891	<i>v'ek'āū</i> . ZtT I 336
Paulina Žukelytė-Petrašienė	1892	<i>sv'ĩkas</i> ZtT I 350, <i>n'esv'ĩekas</i> ZtT I 350
Viktorija Žukelytė-Baibienė	1894	<i>an_manōs sv'ĩk'āto.s</i> ZtT I 385, <i>n'esv'ĩk'ā</i> ZtT I 385
Fil(o)mena Žukelytė-Koskienė	1894	<i>sv'ĩk'æ'sn'ė</i> . ZtT II 83, <i>sv'ĩk'æ'sn'ė</i> . ZtT II 87
Adomas Žukelis	1895	<i>š'ĩvās</i> ZtT II 104, <i>š'ėvā</i> ZtT II 104, <i>n'esv'ĩekas</i> ZtT II 116, <i>v'ĩk'ou</i> . ZtT II 120, <i>n'esv'ĩkaz</i> ZtT II 121, <i>v'ĩk'āū</i> . ZtT II 122, <i>v'ek'āū</i> . ZtT II 140, 141, 154, <i>v'ek'āū</i> . ZtT II 168, <i>s'v'ĩkas</i> ZtT II 160
Marija (Manė) Krivapūstaitė	1896	<i>n'esv'ĩk'ā</i> ZtT II 197
Ganefa Žukelytė-Kaškienė	1897	<i>v'iek'āū</i> . ZtT II 201, <i>sv'ĩk'ā bóba</i> ZtT II 207
Marija Laurukevičiūtė-Žukelienė-Šaipukienė	1897	<i>sv'ĩk'āto.s</i> ZtT II 219
Amilija (Emilija) Kaškaitė-Bambyrienė	1897	<i>búk sv'ĩekas</i> ZtT II 222
Valerijus (Valerikas) Kaška	1899	<i>sv'ĩkas</i> ZtT II 231
Adolis Laurukevičius	1899	<i>t'ĩ.s'ĩn'ė. rajk'ā</i> ZtT II 247, <i>sv'ĩk'ā</i> ZtT II 264
Adolis Žukelis (Mataušas)	1899	<i>v'ek'āū</i> . ZtT II 282, 286, <i>n'esv'ĩkas</i> ZtT II 286, <i>v'ek'èst</i> ZtT II 295, <i>sv'ĩk'æ'sn'æ'āk'ĩ</i> ZtT II 298, <i>v'ek'āū</i> . ZtT II 299
Marija (Manė) Žukelytė-Laurukevičienė	1905	<i>š'ĩvās</i> ZtT II 383 (2x), <i>š'ĩva</i> ZtT II 384
Donikas Žukelis	1906	<i>sv'ĩkas</i> ZtT II 422, 423, 424, <i>v'ik'āū</i> . ZtT II 424
Barnardas (Bernardas) Žukelis	1906	<i>v'ĩk'āū</i> . ZtT II 450

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų pavyzdžių, diftongoidas *ie* vietoj lauktojo *ei* apibendrintai buvo tariamas ir pačių seniausių, ir jaunesnių informantų kalboje. Taigi stebimuoju laiku (11) tiriamąjį reiškinį realizacijai kintamieji sociolingvistiniai parametrai – pateikėjų amžius, lytis, sėslumas ar migracinė patirtis – didesnės įtakos neturėjo. Šiuo atveju duomenų vienalytiškumas kelių kartų informantų kalboje (kai *ie* < **ei* vienodai tikėtinas keliose stebimojo laikotarpio zieteliškių amžiaus grupėse) leidžia reiškinį vertinti kaip reikšmingą kitimą (12).

Sprendžiant iš nevienodo užrašymo, galėjo skirtis tik *ei* // *ie* realizacijos laipsnis, pgl. *n'eso'iēka* ZtT I 149 // *n'eso'īka* ZtT I 152; *v'ek'āū*. ZtT II 282 // *v'iek'āū*. ZtT II 201 // *v'īk'āū*. ZtT II 450 // *v'ik'āū*. ZtT II 424 ir pan. Tai patvirtina ir patys pirmieji šnektos užrašymai. Štai E. Volterio pažymėta, kad Zasečių apylinkėse *ie* tariamas kaip ilgasis *y*, o *uo* kaip *ū*, pgl. *pimū* 'piemuo', *vina* 'viena' [31, 168]. Diftongoidų *ie* ir *uo* „vienbalsėjimą“ liudija ir J. Rozwadowskio tekstai, pvz.: *Aj kīmo du šulnukū ir ūēdras* 'an kiemo du šul(i)nuku ir viedras' [20, 25]), ir T. Sudnik medžiaga, pvz.: *s'vīstas* 'sviestas', *pīnas* 'pienas', *jūsta* 'juosta', *dūna* 'duona' ir pan. [23, 229]. Tai rodo, kad pateikėjų gyventu laikotarpiu šis procesas nepasidėjo ir nesibaigė – jis tęsėsi (13).

Kaip matyti iš A. Vidugirio aprašų, visi pateikėjai buvo keliakalbiai ir mokėjo bent kelias slavų (lenkų, gudų, rusų) kalbas.

Fonetinės ir fonologinės reiškinio egzistavimo priežastys. Nors sociolingvistinė analizė rodo, kad tam tikrais atvejais nevengta paskirų formų su *ei*, Zietelos apylinkių lietuvių šnektai visais nurodytais atvejais būdingesnis *ie*.

Sprendžiant iš A. Vidugirio užrašytų tekstų, dvibalsis *ei* apskritai retai vartojamas. Dviejų tomų tekstų knygoje (apimtis apie 900 puslapių), be jau minėtų atvejų, žodžių su *ei* užfiksuota visai nedaug, todėl jie aptartini plačiau (14).

Diftongas *ei* retais atvejais išlaikomas žodžio šaknyje. Dažniausiai tai daiktavardžio *šeimyna* formos – *šaim'ina* ZtT II 50, ZtT II 74, ZtT II 229, ZtT II 345, ZtT II 349, *šaim'ina* ZtT II 72; *šaim'ino.s* ZtT I 276, *šaim'ino.s* ZtT II 239, *šaim'inai* ZtT I 339, *dv'ī šaim'in'ī* ZtT I 367, *sa šaim'i.nā.i* ZtT II 211, *š'aim'īnu*. ZtT I 101, ZtT II 453, *šaim'īnu*. ZtT II 239, *š'aim'īno.sa* ZtT II 324. Palyginti dažnai šis diftongas fiksuotas veiksmažodyje *reikėti* ir jo formose: *rāi.k'a* ZtT I 287, ZtT I 343, ZtT II 225, ZtT II 282, ZtT II 312, ZtT II 346, ZtT II 360; *n'erāi.k'a* ZtT II 343, ZtT II 357, ZtT II 359, ZtT II 360. Daugiau paskirų žodžių pasitaiko vos vienas kitas: tai būdvardis *krāivā* ZtT I 154, daiktavardis *p'āilūkas* ZtT II 284, skolinys *v'es'ē.il'o.s* ZtT II 346, jungtukas *n'āi*, *n'āi* ZtT II 309... Skaitvardžiuose *dveītas*, *treītas* (pgl. skaitvardiniusrieveiksmius *dv'eit'è* 'dviese' ZtT II 260, *dv'ait'è* ZtT II 374, *dv'ait'è* ZtT II 381, *trait'è* 'trise' ZtT II 374) dvibalsis *ei* yra atsiradęs kontaminacijos būdu,

(11) Nors stebimojo laiko metodas taikytas dar XIX a. pabaigoje, tačiau terminas *stebimasis laikas* (angl. *apparent time*) kalbotyros tyrimuose ypač paplito XX a. 7-ajame dešimtmetyje, kai buvo pradėtas vartoti Williamo Labovo darbuose. Būtent jis suformulavo vadinamąjį stebimojo laiko hipotezę (angl. *apparent time hypothesis*): kad kalbos kitimas būtų fiksuotas vyksmo metu, turi būti stebimos kelios kartos [7; 8, 203; dar žr. 6; 19, 35–39 ir kt.]. Ramaškonų šnektos daiktavardžio tyrimą stebimuoju laiku yra atlikusi Nijolė Tuomienė [27, 22].

(12) Dažniausiai kalbos kitimai būna susiję su jaunesniąja karta: paprastai ji esti pokyčių „kaltininkė“ [pgl. 9, 43–44; 3, 185–187 ir kt.].

(13) Gaila, tačiau šis reiškinys neatspindėtas lietuvių tarmių chrestomatijose [12, 403–404; 13, 57–58], nes knygų sudarytojai parinko palyginti trumpas tarminių tekstų ištraukas.

(14) Žodžiai pateikiami pagal dažnumą.

t. y. *dveĩtas* < **dvēj(e)tas* [30, 208] (15). Nevienodas formų užrašymas atspindi skirtingą garso kokybę.

Visais šiais atvejais pravartu atkreipti dėmesį į pirmąjį dvibalsio dėmenį, kuris dažniausiai žymimas kaip *ə*, t. y. jis jau buvo tariamas kaip pakitusios kokybės ne priešakinės eilės balsis. Jo suužpakalėjimui įtakos galėjo turėti ir gretimi priebalsiai *l*, *š*, *r*... Zietelos šnekteje jie buvo kietinami nesistemiškai, tačiau tiek gretimose aukštaičių patarmėse, tiek gudų kalboje jie tariami kietai [28, 198; 30, 110–113; 32, 165; 11, 104, žemėl. Nr. 104; 4, 228].

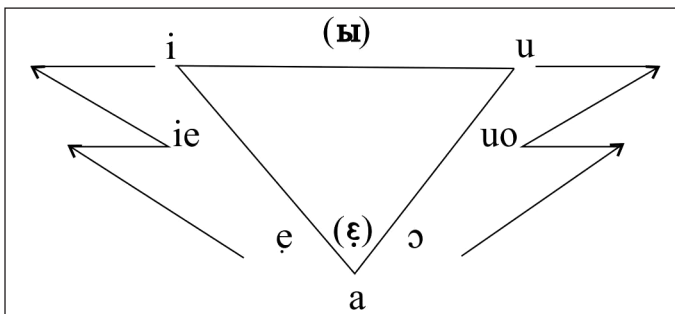
Kas kita – veiksmazodis *eiti* ir jo formos bei vediniai: *əimù* ZtT II 343, *ai.t* ZtT II 343, *ai.k'it* ZtT II 392, *ai.t* / *ai.t'i* ZtT II 382. Čia žodžio pradžios *e(i)* išvirtęs *a(i)*, ir tai būdinga visoms pietinėms lietuvių tarmėms [32, 121–124; 30, 78; 11, 26–27, žemėl. Nr. 9; 13, 39]. Kai aptariamasis dėmuo atsiduria žodžio vidurio pozicijoje, pavyzdžiui, priešdėliniuose veiksmazodžiuose, jo tarimas gali įvairuoti, plg.: *nuv'eimù* ZtT I 326, *nùv'eim'i* ZtT I 371, *išəi.na* ZtT II 340, *nuv'əi.t* ZtT II 340, *atsəid'in'ėja* ZtT II 340 (// *ats'əid'in'ėja* ZtT II 341), *nuv'əimù* ZtT II 348.

Žodžio galo pozicijoje šis diftongas itin retas, plg.: *drəug'ə.i* 'kartu' ZtT II 316, *ətv'ed'əi* ZtT II 344, *n'əi* ZtT II 355 (2x), *rud'en'ə.i* ZtT II 382.

Taigi labai menkas dvibalsio *ei* dažnumas visose žodžio pozicijose rodo, kad šis diftongas palyginti nebūdingas Zietelos šnektai. Tuo ši šneкта skyrėsi iš visų aukštaičių patarmių. Todėl prielaida, kad aptariamasis reiškiny iš tikro galėjo būti atsineštinis, t. y. substratinės kilmės fonetinis archaizmas, yra visiškai įmanoma. Mat vidinė lietuvių kalbos fonologinė šnektos sistema *ei* nykimo neturėjo palaikyti, kitaip diftongas būtų nykęs ir kitose aukštaičių tarmėse.

Kas kita – nevienoda *ie* // **ei* kaitos realizacija, išryškėjusi iš įvairuojančio atitinkamų žodžių formų užrašymo – *ei* > *ę* < *ie* < *i'* < *i* < *i*. Tai jau pačioje Zietelos lietuvių šnekteje vykusių pokyčių rezultatas, nes dėl slavų kalbų įtakos artikuliacinė keliakalbių informantų bazė persitvarko pagal vyraujančios slavų kalbos (šiuo atveju – gudų kalbos) modelį (žr. 3 pav.).

Kaip rodo ankstesni tyrimai, šioms pokyčiams lemiamą įtaką galėjo turėti lietuviško diftongo *ie* ir slavų kalbų *e* (tariamo kaip [ie]) sutapimas [16, 62] (16). Dar plg. A. Vidugirio pastebėjimą: „Literatūrinės kalbos garsai *o* ir *ə* tarmėje neretai išverčiami dvibalsiais *uo* ir *ie* (dažniau „*o*, *ie*)“ [28, 198] (žr. 3 pav.).

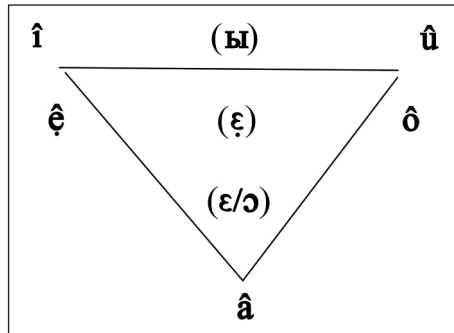
3 pav. Slavų kalbų poveikis lietuvių šnektų balsių sistemai (17)

(15) Šiuose skaitvardinės kilmės prieviksniuose Z. Zinkevičius [32, 329] skiria jau kontaminuotą baigmenį *-te*.

(16) Tamara Sudnik jį žymėjo *e* su stogeliu [23, 24tt].

(17) 3 ir 4 pav. paimti iš ankstesnio šia tema publikuoto D. Mikulėnienės straipsnio [16, 63].

Kitaip tariant, iš lietuvių kalbos fonologinės sistemos pirmiausia išstumiami garsai, kurių slavų kalbos neturi: tai pirmiausia lietuvių kalbos ilgasis priešakinės eilės balsis *ê* ir diftongai, iš trumpųjų balsių – trumpasis priešakinės eilės *e*. Taigi pirmiausia mišimas turėjo vykti tarp priešakinės eilės balsių jų aukštėjimo kryptimi, plg.: *v'ek'âũ*. ZtT II 282 // *v'iek'âũ*. ZtT II 201 // *v'ik'âũ*. ZtT II 450 // *v'ik'âũ*. ZtT II 424 ir pan. Vėliau „veidrodinių“ to paties pobūdžio reiškinių galėjo rasti ir tarp užpakalinės eilės balsių (žr. 4 pav.).

4 pav. Periferinių aukštaičių šnėktų balsių sistema, pertvarkyta pagal slavų kalbų modelį

A. Vidugirio [28, 198] pastebėjimu, vietoj lietuvių kalbos *o* dvibalsis *ou* pasitaikė vos keliuose žodžiuose ir jų formose: *touli* ‘toli’, *toulèst* ‘toliau’, *soudít t* ‘sodinti’. Tarimu šie atvejai jau niekuo nesiskyrė nuo „sutamsėjusių“ dvibalsių *au*, plg.: *skoũ.st* ZtT I 241, ZtT I 284, *jâun'î* ZtT II 321 // *joun'î* ZtT II 321, *v'irçũ*. ‘viriau’, *buvçũ*. ‘buvau’ ZtT I 95. Jiems atsirasti, be abejonės, padėjo gudų kalbai būdingas *oÿ* [16, 64].

Taigi visi duomenys rodo, kad Zietelos šnėktos balsių sistema „persitvarkė“ balsių aukštėjimo kryptimi. Tokiu atveju diftongoidai *ie* ir *uo* dažnai virsdavo vienbalsiais *i* (*y*), *u* (*ũ*), plg. *žr mà* ‘žiema’, *nĩ ko* ‘nieko’, *šũ* ‘šuo’ [28, 199].

Lietuvių kalbos balsiams pakitus pagal slavų kalbų modelį, modifikuojama ir jų kiekybė: beveik visais atvejais ji yra susijusi su kirčiu. Kirčiuotas balsis tampa ilgas (ar pusilgis), nekirčiuotas – trumpas (ar pusilgis) [16, 64].

Pagal šį modelį fonologinė balsių sistema kito visose pietrytinėse periferinėse lietuvių ploto pakraščio šnėktose – Lazūnuose [22, 183], Ródūnios, Ramaškonių, Aziėrkų apylinkėse [5, 192; 24, 178; 26, 46]; Dievėniškėse [10, 187–188; 18, 10–11] ir kitur.

Būtent tokią, jau pertvarkytą, balsių sistemą liudija ir aptartieji zieteliškių garso įrašai.

IŠVADOS

Taigi publikuoto kalbinio Zietelos šnėktos palikimo analizė neigia Zietelos apylinkių šnėktą buvus labai užsikonservavusią ir izoliuotą nuo viso lietuvių kalbos ploto ir kitų šnėktų.

Rašytinis ir garsinis palikimas liudija ne tik buvusios Zietelos šnėktos būklę, bet ir atskleidžia jos raidą – ypač paskutiniu metu gyvavimo laikotarpiu, kai itin suintensyvėjo inovatyvieji pokyčiai, atsiradę dėl ryškaus slavų kalbų poveikio: 1) lietuviškai kalbantys pateikėjai pradėjo laikytis slavų kalboms būdingo tarimo; 2) pakito daugiakalbių informantų artikuliacinė bazė; 3) kartu su ja persitvarkė ir fonologinė šnėktos sistema.

Tai būdinga visoms periferinėms lietuvių šnėktoms. Šiuo požiūriu Zietelos lietuvių šnėkta nebuvo išimtis.

Sistemiškai, t. y. šnektos fonologinės sistemos kontekste, nepaaiškinami atvejai – tokie kaip *sveikas // sviestas* tipo kitimas – gali būti traktuojami kaip fonetiniai substratinės kilmės archaizmai, nes jie: 1) grindžiami baigtinio žodžių, kuriuose jis vyko, sąrašo (jis rodo reiškinio reliktiškumą) analize; 2) remiami kitų analogiškų fonetinių reiškinų (tokių kaip, pavyzdžiui, *s, z* ir *š, ž* mišimo atvejai); 3) kitokiomis lingvistinėmis ar ekstralingvistinėmis sąsajomis gali būti susiejami su reiškinio kilmės šaltiniu (šiuo atveju – su jotvingiškuoju substratu).

Gauta 2012 02 21
Priimta 2012 03 12

Literatūra ir šaltiniai

- [1] Būg RR II – BŪGA, Kazimieras. *Rinktiniai raštai*. T. 2. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros I-kla, 1959. 732 p.
- [2] Būg RR III – BŪGA, Kazimieras. *Rinktiniai raštai*. T. 3. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros I-kla, 1961. 1008 p.
- [3] CHAMBERS, Jack K. *Sociolinguistic Theory*. Oxford: Blackwell, 1995. 284 p.
- [4] GARŠVA, Kazimieras. *Lietuvių kalbos paribio šnektos (fonologija)*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto I-kla, 2005. 408 p.
- [5] GRINAVECKIENĖ, Elena. Tarmių medžiagos rinkimas Lietuvių kalbos atlasui. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1960, t. 3, p. 191–205.
- [6] HOCKETT, Charles F. Age-grading and linguistic community. *Language*, 1950, vol. 26, p. 449–457.
- [7] LABOV, William. The social motivation of a sound change. *Word*, 1963, vol. 19, p. 207–309.
- [8] ЛАБОВ, Уильям. О механизме языковых изменений. *Новое в лингвистике*. T. 7. Москва: Прогресс, 1975, с. 199–228.
- [9] LABOV, William. *Principles of Linguistic Change*. Vol. 1: *Internal Factors*. Oxford: Blackwell, 1994. 641 p.
- [10] LIPSKIENĖ, Janina; VIDUGIRIS, Aloyzas. Dieveniškų tarmė. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1967, t. 9, p. 183–222.
- [11] LKA II – *Lietuvių kalbos atlasas*. T. 2: *Fonetika*. Ats. red. K. Morkūnas. Vilnius: Mokslas, 1982. 148 p., 112 žemėl.
- [12] LKT – *Lietuvių kalbos tarmės*. Red. E. Grinaveckienė, K. Morkūnas. Vilnius: Mintis, 1970. 520 p.
- [13] LKTCh – *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Sud. R. Bacevičiūtė, A. Ivanauskienė, A. Leskauskaitė, E. Trumpa. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto I-kla, 2004. 328 p.
- [14] MAŽIULIS, Vytautas. *Prūsų kalbos paminklai*. T. 2. Vilnius: Mokslas, 1981. 393 [1] p.
- [15] MIKULĖNIENĖ, Danguolė. *Cirkumfleksinė metatonija lietuvių kalbos vardažodiniuose daiktavardžiuose ir jos kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto I-kla, 2005. 332 p.
- [16] MIKULĖNIENĖ, Danguolė. Einwirkung der slawischen Sprachen auf die Lautstruktur der peripheren litauischen Mundarten. *Linguistica Baltica*, 1996–1997, vol. 5–6, S. 57–67.
- [17] MIKULĖNIENĖ, Danguolė. Dėl vakarų baltų įtakos lietuvių tarmių kirčiavimo sistemai. *Acta Baltico-Slavica*, 2006, vol. 30, p. 89–96.
- [18] MIKULĖNIENĖ, Danguolė; MORKŪNAS, Kazys. *Dieveniškų šnektos tekstai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas, 1997. 192 p.
- [19] MILROY, Lesley; GORDON, Matthey. *Sociolinguistics. Method and Interpretation*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003. 280 p.

- [20] ROZWADOWSKI, Jan. *Litewska gwara okolic Zdzięcioła na Nowogródzczyźnie*. Red. naukowy L. Bednarczuk. Kraków, 1995. 182 s.
- [21] SCHLEICHER, August. *Litauisches Lesebuch und Glossar*. Prag: J. G. Calve'sche Verlagsbuchhandlung, 1857. 351[2] S.
- [22] SENKUS, Juozas. Kai kurie Lazūnų tarmės ypatumai. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*, A serija, 1958, t. 1, p. 183–194 (perspausdinta: SENKUS, Juozas. *Kalbotyros darbai*. Sud. D. Mikulėnienė, R. Senkutė-Kašėtienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006, p. 414–423).
- [23] СУДНИК, Тамара. *Диалекты литовско-славянского пограничья. Очерки фонологических систем*. Москва: Наука, 1975. 232 с.
- [24] ŠUKYS, Jonas. Būdingesnės Ramaškonių šnektos ypatybės. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1960, t. 3, p. 177–189.
- [25] ТОПОPOB, Владимир. Категории времени и пространства и балтийское языкознание. *Балтославянские исследования 1980*. Москва: Наука, 1981, с. 11–15.
- [26] TUOMIENĖ, Nijolė. *Ramaškonių šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008. 330 p.
- [27] TUOMIENĖ, Nijolė. *Ramaškonių šnektos daiktavardis: sociolingvistinis tyrimas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2010. 230 p.
- [28] VIDUGIRIS, Aloyzas. Kai kurios Zietelos tarmės ypatybės. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1959, t. 2, p. 195–213.
- [29] VIDUGIRIS, Aloyzas. Dėl Zietelos šnektos priklausomybės ir kilmės. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, t. 33: *Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai*, 1996, p. 127–137.
- [30] VIDUGIRIS, Aloyzas. *Zietelos lietuvių šnekta*. Vilnius: Presvika, 2004. 404 p.
- [31] WOLTER, Eduard. Zur litauischen Dialektkunde. *Mitteilungen der Litauischen Litterarischen Gesellschaft*. Band 4. Heidelberg, 1899, S. 166–173.
- [32] ZINKEVIČIUS, Zigmas. *Lietuvių dialektologija*. Vilnius: Mintis, 1966. 542 p.
- [33] ZINKEVIČIUS, Zigmas. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika 1*. Vilnius: Mokslo, 1980. 284 p.
- [34] ZINKEVIČIUS, Zigmas. *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006. 294 p.
- [35] ZtT I – VIDUGIRIS, Aloyzas; MIKULĖNIENĖ, Danguolė. *Zietelos šnektos tekstai 1*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. 396 p.
- [36] ZtT II – VIDUGIRIS, Aloyzas; MIKULĖNIENĖ, Danguolė. *Zietelos šnektos tekstai 2*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2010. 472 p.
- [37] ZtŽ – VIDUGIRIS, Aloyzas. *Zietelos šnektos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas, 1998. 848 p.

DANGUOLĖ MIKULĖNIENĖ

On the relationship between the Archaism and innovations of speech (according to the data of the Zietela Lithuanian Subdialect)

Summary

The article is concerned with the relationship between archaism and innovations in the Zietela Lithuanian subdialect; more attention is given to the cases of intermingling of the diphthongs *ei* and *ie*.

Analysis of the published language heritage of the Zietela subdialect shows that the subdialect was never very stagnant and isolated from the whole area of the Lithuanian language and other subdialects. In the writer's opinion, it is seen from the published subdialect texts that this phonetic phenomenon used to have several layers. They are: 1) archaic (characterised by a list of words where the process might have taken place) and 2) innovative (which appeared due to a significant impact of the Slav languages). The article presents a detailed sociolinguistic and morphonologic analysis of the data of this subdialect; phonetic and phonologic causes of this phenomenon are also discussed.

A low frequency of the usage of the diphthong *ei* in all the word positions of the Zietela subdialect shows that this diphthong was not characteristic of the subdialect: it distinguished the subdialect from the rest Aukštaitian subdialects. Therefore, the premise that the discussed phenomenon really could have been brought, i. e. an archaic phonetic form of substrate origin is highly possible, as the inner system of the phonologic subdialect of the Lithuanian language should not have upheld the disappearance of the diphthong *ei*. Otherwise, the diphthong would have also started to disappear in other Aukštaitian subdialects.

Varied change realisation of *ie* // **ei* that becomes clear from varied written forms of respective words – *ei* > *e* < *ie* < *i^o* < *i^o* < *i*... is a different thing. This is a result of the changes that took place in the Zietela subdialect itself as due to the influence of Slav languages the articulation basis of the informants who spoke several languages restructured itself according to the model of the prevailing Slavic language (in this case it was the Belarusian language). As it is shown by earlier studies the concurrence of the Lithuanian diphthongoid *ie* and the Slavic *e* (pronounced as [ie]) could have had a decisive influence on the changes.

This phenomenon is characteristic of all subdialects of the Eastern and Southeastern peripheral area of the Lithuanian language. Therefore, the Zietela subdialect was not an exception in this respect.

Key words: Zietela subdialect, isophone, innovation, substrate, the Baltic languages, Slavic languages